

Дасягненне метапрадметных вынікаў сродкамі вучэбнага прадмета “Літаратурнае чытанне”

А. У. КАМЯК,
метадыст
вышэйшай катэгорыі
аддзела пачатковай
адукацыі МГІРА

Якая карысць у тым, што ты шмат ведаў, калі ты не ўмеў прымяніць свае веды да сваіх патрэб?
Пятрарка

Каб быць паспяховым у жыцці, толькі акадэмічных ведаў, уменняў і навыкаў ужо не дастаткова: засвоеная інфармацыя часта аказваецца састарэлай, а ўніверсальныя жыццёва важныя ўменні не сфарміраванымі. Яшчэ Арыстоцель сцвярджаў, што розум заключаецца не толькі ў суме ведаў, але і ва ўменні прымяняць веды на практыцы. Немагчыма спрагназаваць, якія веды спатрэбяцца выпускніку праз 10—15 гадоў, таму і запыт грамадства — новы падыход да адукацыі. Якасць адукацыі павінна ацэньвацца не толькі ведамі па прадмеце, але і тым, якімі кампетэнцыямі авалодалі вучні. Паколькі кампетэнцыі набываюцца праз дзеянні, значыць, асноўная ўвага павінна надавацца фарміраванню ўніверсальных вучэбных дзеянняў (УВД).

Адукацыйны стандарт пачатковай адукацыі адной з мэт навучання ставіць дасягненне навучэнцамі асобасных, метапрадметных і прадметных

адукацыйных вынікаў [1, с. 5]. Вучэбная праграма па прадмеце “Беларуская літаратура (Літаратурнае чытанне)” ставіць мэтай “закласці ў вучняў асновы культурнага чытача, які ўсведамляе каштоўнасць літаратуры як мастацтва слова, можа ажыццяўляць самастойную чытацкую дзейнасць па асобасным успрыманні і асэнсаванні адпаведных узросту твораў мастацкай літаратуры” [3, с. 17].

Дыягностыка сфарміраванасці ўніверсальных вучэбных дзеянняў у адукацыйным працэсе магчыма толькі пры ўмове сістэматычнай працы па фарміраванні дадзеных уменняў на вучэбных занятках, пачынаючы з I класа. Распрацаваныя дыягнастычныя заданні з’яўляюцца як сродкам фарміравання, так і інструментам ацэньвання метапрадметных вынікаў і накіраваны на выяўленне ўзроўню развіцця таго ці іншага метапрадметнага ўніверсальнага вучэбнага дзеяння. Асаблівасць заданняў у тым, што яны грунтуюцца на атрыманых прадметных ведах і ўменнях, але іх асноўная задача — стымуляваць вучня выкарыстоўваць веды ў новых умовах, чаму служаць нязвычайныя фармулёўкі задання; аперыраванне новым моўным матэрыялам, перанос ведаў.

З дапамогай дыягнастычных заданняў настаўнік можа рашаць наступныя задачы:

- 1) вызначаць узровень сфарміраванасці УВД кожнага вучня на розных этапах навучання;
- 2) адсочваць індывідуальную дынаміку руху вучняў да дасягнення метапрадметных адукацыйных вынікаў;
- 3) ладзіць вучэбны працэс з улікам індывідуальных магчымасцей кожнага вучня, ствараць аптымальныя ўмовы для дасягнення якаснага адукацыйнага выніку.

Разгледзім суадносіны паміж узроўнямі вучэбнай дзейнасці, чытацкімі ўменнямі і адпаведнымі дыягнастычнымі заданнямі (гл. *табліцу*).

новае ў змесце пачатковай адукацыі

Табліца. Суадносіны паміж узроўнямі вучэбнай дзейнасці, чытацкімі ўменнямі і адпаведнымі дыягнастычнымі заданнямі

Узровень вучэбнай дзейнасці	Група чытацкіх уменняў	Уменне, якое правяраецца	Прыклады пытанняў і заданняў
Рэпрадуктыўны: успрыманне, асэнсаванне, запамінанне	Пошук інфармацыі і разуменне прачытанага	Арыентавацца ў змесце твора; знаходзіць інфармацыю, паддзеную ў відавочным выглядзе; суадносіць відавочную інфармацыю з розных частак тэксту	Прачытайце тэкст. Адзначце радок, у якім усе пералічаныя расліны не сустракаюцца ў дадзеным тэксце.
		Вызначаць месца і ролю ілюстрацыйнага рада ў тэксце, суадносіць тэкставую і ілюстрацыйную інфармацыю; вычляняць у тэксце асноўныя падзеі і вызначаць іх паслядоўнасць; арыентавацца ў розных відах даведнікаў	<ul style="list-style-type: none"> • Замалюйце тыя часткі свету, якія сустракаюцца ў тэксце. • Вызначце паслядоўнасць падзей, пра якія ідзе размова ў тэксце. Пранумаруйце сказы. • Пазначце назву кнігі, у якую вы змясцілі б дадзены тэкст. • У якім слоўніку можна знайсці адказ на пытанне?
Прадуктыўны: прымяненне ведаў па ўзоры, рашэнне тыповых задач на аснове алгарытму	Інтэграцыя і інтэрпрэтацыя інфармацыі	Вызначаць рысы характару героя, даваць ацэнку яго ўчынкам з апорай на тэкст; ацэньваць праўдзівасць і дастатковасць інфармацыі для рашэння задач; фармуляваць пошукавае пытанне з апорай на варыянты адказу	<ul style="list-style-type: none"> • Вызначце рысы характару хлопчыка. Каб пацвердзіць свой адказ, прывядзіце прыклад. • Пазначце праўдзівыя (+) і памылковыя (-) выказванні. • Дапішыце, якой інфармацыі не хапае для адказу. • Сфармулюйце да тэксту адно пытанне так, каб адказам на яго быў наступны сказ.
		Вызначаць простыя прычынна-выніковыя сувязі; будаваць здагадкі на аснове тэксту і ўласнага досведу; суадносіць інфармацыю, прадстаўленую рознымі спосабамі: слоўна, у выглядзе табліцы, схемы, дыяграмы і інш.; знаходзіць і звязваць адзінкі інфармацыі, якія	<ul style="list-style-type: none"> • Аднавіце ланцужкі ў пэўным парадку: прычына — наступствы — вынік падзей. • На працягу пяці дзён Аленка і Ясь назіралі за надвор'ем. Яны рабілі замалёўкі сажалкі з лілеямі і запаўнялі каляндар прыроды. Карыстаючыся календаром прыроды і замалёўкамі, пазначце (+) праўдзівыя выказванні.

новае ў змесце пачатковай адукацыі

Узровень вучэбнай дзейнасці	Група чытацкіх уменняў	Уменне, якое правяраецца	Прыклады пытанняў і заданняў
		адпавядаюць некалькім крытэрыям; інтэрпрэтаваць інфармацыю, абапіраючыся на жанр, структуру, выразныя сродкі тэксту; фармуляваць нескладаныя высновы з апорай на змест тэксту	<ul style="list-style-type: none"> Прачытайце пытанні. Хто іх мог задаць? Пазначце літарамі: П (пісьменнік), В (вучоны). Адкажыце на дадзеныя пытанні. На якія пытанні няма адназначнага адказу? Абапіраючыся на тэкст, запішыце сваё пытанне ад імя вучонага або пісьменніка. Які лес можна параўнаць са шматпавярховым домам (церамам)?
		Перабудоўваць інфармацыю: складаць табліцу на аснове тэксту; выкарыстоўваць знакава-сімвалічныя сродкі і мадэлі пры рашэнні вучэбна-практычнай задачы; даваць навуковае азначэнне паняццю з апорай на малюнак і прапанаваныя варыянты адказу	<ul style="list-style-type: none"> Як розныя расліны Беларусі прадказваюць надыход дажджу? Запоўніце табліцу. Адзначце на шкале патрэбным колерам памеры дрэў кожнай велічыні. Адзначце тлумачэнне слова “барометр”, якое можна знайсці ў слоўніку.
Творчы: прымяненне ведаў у новай сітуацыі	Асэнсаванне і ацэнка	Будаваць кароткае разважанне з апорай на тэкст; вызначаць рысы характару героя, даваць ацэнку яго ўчынкам	<ul style="list-style-type: none"> Запішыце свой варыянт адказу на пытанне аўтара: “А за што ўсё ж дзякаваў дзядуля настаўніцы?” Уявіце, што атрымалася б, калі б Славік зачыніў акно? Запішыце два магчымыя варыянты. Дайце сваю ацэнку намеру Славіка (<i>наўмысна, не падумаў, знарок, спецыяльна, не наўмысна, не хацеў</i>).
		Ацэньваць праўдзівасць інфармацыі на падставе параўнання звестак з некалькіх інфармацыйных крыніц; прымяняць інфармацыю з тэксту пры рашэнні вучэбна-практычных задач	<ul style="list-style-type: none"> Людзям якіх прафесій патрэбны веды пра дзікарослыя расліны? Выберыце варыянт адказу ці запішыце свой (<i>аграном, арнітолаг, ляснік, садавод, ландшафтны дызайнер, геадэзіст, меліяратар, экалаг, кінолаг</i>). Абгрунтуйце сваё меркаванне.

Дыягностыку сфарміраванасці метапрадметных вынікаў навучання настаўнік можа праводзіць на ўроках абагульнення, праверкі сфарміраванасці чытацкіх уменняў або на стымулюючых занятках.

У працэсе выканання заданняў дапускаецца толькі стымулюючая дапамога настаўніка. Гэта азначае, што на пытанні дзяцей можна адказваць так: “Яшчэ раз уважліва прачытай пытанне”, “Уважліва разгледзь малюнак”, “Успомні, падобныя пытанні мы абмяркоўвалі раней” (апора на дыдактычны матэрыял) і да т. п. Можна падбадзёрваць вучняў фразамі накліштал: “Я ўпэўнена, што ты добра выканаеш работу”, “У цябе добра атрымлівацца, працягвай выконваць работу”.

Для ацэнкі заданняў прапануецца спецыфікацыя, у якой фіксуецца само заданне, ўменне, якое правяраецца, крытэрыі ацэньвання, варыянты адказу, характарыстыка тыпу задання (выбар адказу — ВА, кароткі адказ — КА, разгорнуты адказ — РА) і колькасць балаў за яго выкананне.

Працуючы над прадуктыўнымі заданнямі, навучэнцы павінны распазнаць і інтэрпрэтаваць складаную інфармацыю з розных частак тэксту, абгрунтаваць свае адказы, што выклікае пэўныя цяжкасці. Складанымі могуць быць і заданні, якія патрабуюць умення звязваць адзінкі інфармацыі з усяго тэксту, каб растлумачыць значэнне тэкставага паведамлення, вызначыць паслядоўнасць апісаных з’яў; ацаніць і растлумачыць ролю візуальных і вербальных элементаў для разумення тэксту. Пры інтэрпрэтацыі інфармацыі вучням бывае складана сфармуляваць да тэксту пытанне, якое адпавядае зададзеным крытэрыям ці патрабуе аб’яднання некалькіх тэкстаў.

Рабочыя матэрыялы могуць быць паддзены ў выглядзе табліц, змешчаных на асобных аркушах ці ў спецыяльных сшытках. Магчыма электронная форма фіксацыі вынікаў. Форму і спосабы фіксацыі сфарміраванасці метапрадметных вынікаў настаўнік вызначае самастойна. Гэтыя запісы не з’яўляюцца спра-

ваздачнымі. Даныя дыягнастычных работ важныя, перш за ўсё, для самога настаўніка. Яны дазваляюць педагогу бачыць паспяховасць сваёй дзейнасці ў гэтым кірунку, суадносіць стратэгію працы з рэальнымі магчымасцямі дзяцей, планаваць задачы на наступны навучальны год і грамадна падбіраць сродкі для іх рашэння.

Такім чынам, штогадовае адсочванне развіцця і фарміравання ўніверсальных вучэбных дзеянняў дапамагае настаўніку ладзіць мэтанакіраваную і эфектыўную работу па дасягненні якасці адукацыі.

ЛІТАРАТУРА

1. Образовательный стандарт начального образования : утв. пост. М-ва образования Респ. Беларусь, 26 дек. 2018 г., № 125 [Электрон. ресурс]. — Режим доступа: <https://www.adu.by/images/2019/01/obr-standarty-ob-sred>. — Дата доступа: 20.06.2019.
2. Асмолов, А. Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли : пособие для учителя / А. Г. Асмолов, Г. В. Бурменская, И. А. Володарская [и др.] ; под ред. А. Г. Асмолова. — М. : Просвещение, 2008. — 151 с.
3. Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце “Беларуская літаратура (Літаратурнае чытанне)” для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання [Электрон. рэсурс]. — Рэжым доступу: <http://adu.by/ru/homepage/obrazovatelnyj-protsess-2018-2019-uchebnyj-god/201-uchebnye-predmety-i-iv-klassy/1268-4-klass.html>. — Дата доступу: 27.11.2019.
4. Универсальные компетентности и новая грамотность: чему учить сегодня для успеха завтра : предварит. выводы междунар. докл. о тенденциях трансформации школьного образования / И. Д. Фрумин, М. С. Добрякова, К. А. Баранникова [и др.] ; Нац. исслед. ун-т “Высшая школа экономики”, Ин-т образования. — М., 2018. — 28 с. — (Современная аналитика образования, № 2 (19)).